

RAZSVETLJENSTVO: oznaka gibanja: je kulturno, družbenozgodovinsko, duhovno in ideološko gibanje. Dejavno se je uveljavilo na vseh področjih takratnega življenja. Obvlada kulturo in družbo, temeljna sprememba pa je sprememba mišljenja. In zato pride v družbi do mnogo reform: **1. Upor proti tedanji cerkveni in državni politiki** 2. **upor proti tedanjemu političnemu sistemu** (ostanki fevdalizma in absolutizma) **3. obnova meščanske demokracije** (mesta dobijo večjo vlogo pri odločanju) **4. reforma miselne narave** (pomembna za literaturo)

REFORMA MISELNE NARAVE: pojavijo se nove miselne vrednote, **razum** proti čustvenosti, hrepenenje po **svobodi** (kritika krščanstva-zavračanje vsega kar človeka utesnjuje) Pojavi se želja o raju na zemlji. 3. vrednota: **izpustvo ali empirizem** (neposredno se nanaša na razum, pomeni da je treba vse dokazati) 4. vrednota: **vrednota narave**-v. Vodnik **Čas nastanka razsvetljenstva:** pojavi se konec 17. stol, in se nadaljuje in doživi vrh v sredini 18.stol, to obdobje kaže na to, da je bilo pomembno ne samo v literaturi in umetnosti, ampak v celotni družbi. **Predstavniki razsvetljenstva:** začetek v angliji- angleški avtorji, pišejo zlasti romane. Začetnik je **Locke**, sledijo pa še **Jonatan Swift** (guliverjeva potovanja, obsežno potopisno-domišljjski roman), **Daniel Defoe** (robinskon cruzoe, pustolovski roman) Iz anglije se razsw. Širi in Francijo, kjer doživi vrh. Vrh doživi v posebnem gibanju, ki mu pravimo tudi gibanje enciklopedija. To so bili pisci oz. soustvarjalci enciklopedije. Enciklopedija je glavno delo razsvetljenstva. Ker je razumno delo. Iz francije se razsw. Širi še v ostale Ewr. Države, k nam pride kot zadnje. Ampak je pr nas eno najpomembnejših lit. Obdobji, ker dobimo 1. posvetno literaturo, zlasti posvetno pesništvo in 1. posvetno dramo. **LITERARNE VRSTE V OBDOBJU RAZSVETLJENSTVA: Pesništvo**, ki je prvič posvetno, **Dramatika: Tragedija**(samo na zač) in komedija (vrh, je satirične narave), satira (kritizira napake družbe, ki ima polno pravil) kritika (vezana na osebni značaj, junaki so preprosti, antijunaki pa višji sloji) **RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM:** prva posvetna dela, zlasti pesništvo in dramatika. **Začetek slo razsv:** izid dela Kranjska gramatika, delo Marka Pohlina. Je najpomembnejše slovnico delo v razsvetljenstvu. **Predstavniki:** Baron Žiga Zois, Marko Pohlin, Linhart, Vodnik. Razsvetljenci se povezujejo v **krožke:** a) **jezuistični** (edini krožek verske narave) b) **Zoisow** (zois ni literat, ampak finančno in moralno podpira ostale, brez nega nebi blo del) c) **krožek očeta marko pohlina** (duhovnik) **Najpomembnejše pesniške zbirke:** Knobel- 4 pare kratkočasnih novih pesmi, Vodnik- Pesme za pokušino (1. pomembna razsw. Posvetna pesniška zbirka) Časopis Lublanske novice: urednik=Vodnik, Poleg L.novic pa nastajajo mnogi literarni in neliterarni zborniki: Kranjska Čbelca (se nadaljuje v romantiki) in Almanah Pisanice (samo v razsvetljenstvu) **Razsvetljenci se opirajo na naslednja obdobja:** barok, klasicizem in rokoko (obd, ki nakazuje romantiko) razsw. Je torej slogovno raznovrstno obdobje, ima elemente različnih literarnih smeri. Dela imajo zelo izrazito moralno msg, predvsem iznajdljivost in razum preprostega človeka. Področja, ki jih razsvetljenci razvijajo: * **nacionalnost in narodna zavednost** (uvedba slovenščine v šol in javn lajf), * **pomen vzgoje in izobraževanja** (nastanek učbenikov, jezikovnih del in pisma) * **nastanek strokovnih knjig** => vsa področja razsv. So bila združena v delu z naslovom Poskus zgodovine kranjske in drugih dežel južnih slovanov avstrije. To je najpomembnejše razsvetlensko znanstveno delo. **VALENTIN VODNIK:** rodi se v zgornji šiški, v veliki družini, kar vpliva na njegovo pisanje ki je namenjeno preprostemu bralcu. Postane duhovnik kar tudi vpliva na njegovo pisanje. Pomembno je službovanje na Koprivniku nad Bohinjem, kjer sreča Žiga Zoisa ki ga kasneje podpira. Bil je ravnatelj in potem odpuščen redovništva, domoljubno delovanje. Ukvarja se s politiko-naudušen nad francosko oblastjo v času ilirskih provinc. Zavrača vse kar je povezano z AO, zaradi spora z avstrijci je predčasno upokojen. **DELO VALENTINA VODNIKA: 1. uredništvo:** lublanske novice in pratika (tipično razsw. Delo iz koledarja+ nasveta za kmetovalce) **2. pisec strokovnih knjig:** kuharske bukve, uvede strokovne izraze ali terminologijo, knjiga Babištvo. **3. jezikoslovje:** gradivo za slovarje (3jezični slovar- nemško latinski slovenski) slovnica Pismenost ali gramatika za prve šole. **4. izdajanje učbenikov:** (abeceda za prve šole) **5. pesništvo:** *pesme za pokušino 1806 * pesme za brambovce. Najpomembnejše pesmi: Ilirija oživljena (zagovarja fran.oblast), dramilo, zadovoljni kranjec (budnica), moj spomenik (slovo od pesništva) **6. proza** (znane basni s politično temo) **DRAMILLO OZ: PESMA NA MOJE ROJAKE:** kratka in preprosta pesem, objavljena v pisanicah, pesmah za pokušino in v pratiki Motiv 1. kitice je zemlja, pozitivno predstavljena. ugodna lega, zdrava, rodovitna. Posamezni elementi narave_ morje gore ruda. Slovenski človek je kranjec. Že v 1. kitici nakaže sporočilo pesmi. Da narava lahko dostojno preživi človeka. Motiv 2. kitice je kranjec-srečen, bister, lep, iznajdljiv, kitico zaključijo z naukom-delovnost. **Sporočilo pesmi:** glej stvarnica vse ti ponudi, li jemat od nje ne zamudi **Razsv. Ideje v pesmi:** razum (um ti je dan), Optimističen pogled na naravo Ideje se povežejo v moralno sporočilo, ki je narodno vzpodbudno. Pesem je kratka, oblika je alpska poskočnica, primerna za pesnitev. stopica je amfibrah **Literarne figure:** nagovor , vzklík (kranc tvoja zemlja je zdrava), naštevane (asindeton-odsotnost veznikov), okrasni pridevniki, pregovor (lenega čaka...), metonimija (lenega ne čaka strgan rokav ampq rewščina) **Kritike na pesem:** najpomembnejšo poda zois, vodnika hvali in pravi da je 1. mož kranjcev, ampq tudi powe napake: prekratka pesem, manjka 5 verzow. **EVROPSKO RAZSVETLJENSTVO: Moliere-Tartuffe:** satirična komedija, komedija ohranja baročne prvine, na odru sta hkrati 2 prizora. **Vsebina:** tartif se vtihotapi v hišo premožnega gospoda, tartif prelisiči moške člane, ženske pa ga takoj dojamajo, zato so pozitivne. Najboljša je služkinja dorina. Zaplet se pojavi, ko Tartif tako prepriča orgona, da mu je pripravljen dati svojo že zaročeno hčerko in premoženje. Pred koncem ženske končno razkrinkajo tartifa s prizorom prisluškovanja. Prsluškujejo moški, ženske pa se z tartifom pogovarjajo. Konec je ko tartif gre u zapor. **Značaj Tartifa:** hinavec (laže vsem, izganti hoče orgona) nezwest (dvori vsem ženskam), nedelaven(živi na orgonow račun) **1. odlomek,** kako naj se otrok očetu upira: Dorina prepričuje Mariane naj se upre očetu in se ne poroči s tartifom, ampq s tostim ki ga ljubi. Pojavi se ironija, ko jo Dorina prepričuj. Primer: Mariana:če me prisili v zakon, grem v smrt. Dorina: saj res, človek kar pozabi na to. HaHa res smešn :) **2. prizor:** kdor skrivaj greši sploh ne greši: Tartuf emiro nagovarja k varanju orgona, ona se ne strinja. Ne mara ga. Na vrhu komedije emira spremeni taktiko, da bi tartufa razkrinkala. On prevzame krivdo za fukarjenje z orgonovo ženo. Tartif je kao vern, ampak meni da kdor skrivaj greši sploh ne greši =P